

ARODSLIMĪBU DIAGNOSTISKIE KRITĒRIJI, PROFILAKSE, ĀRSTĒŠANA UN REHABILITĀCIJA

Vadlīnijas ārstiem

Arodslimību diagnostiskie kritēriji, profilakse, ārstēšana un rehabilitācija

No vienas puses darbs piešķir cilvēka dzīvei jēgu, dod iespēju būt ekonomiski neatkarīgam, pozitīvi ietekmē psihisko un fizisko veselību, kā arī veicina sociālo labklājību. No otras puses, darba vide lielā mērā ietekmē bioloģisko procesu norisi cilvēka organismā un tādējādi tieši var ietekmēt darbinieka drošību, veselību un darbaspējas, izraisot dažādas slimības. Mūsdienu straujajos pārmaiņu laikos mainās arī darba vide – darbs kļūst arvien intensīvāks, prasa maksimālu uzmanību un koncentrēšanos, darba apjoma samērošanu ar cilvēka garīgajām un fiziskajām spējām, dažādu organizatorisko jautājumu risināšanu. Tajā pašā laikā vēl joprojām aktuāli ir arī tradicionālie darba vides riski – troksnis, vibrācija, putekļi, ķīmiskās vielas u.c. Aptuveni 100 000 ķīmisko vielu, 50 fizikālo faktoru, 200 bioloģisko faktoru, 20 ergonomisko faktoru un identisks skaits fizisko darba slodžu uzskatāmi par kaitīgiem faktoriem vai apstākļiem darba vietā.

Latvijā veiktie pētījumi "Darba apstākļi un riski Latvijā"¹ rezultāti parāda, ka Latvijā ir problēmas ar arodslimnieku atgriešanos darba tirgū. To svarīgākie iemesli ir:

- arodslimību vēlna diagnostika, kad efektīva rehabilitācija un agrīna atgriešanās darba tirgū nav iespējama vai ir stipri sarežģītāka;
- esošā veselības aprūpes un sociālās apdrošināšanas sistēma neveicina rehabilitāciju, bet gan tikai nelaiemes gadījumu seku vai arodslimību ārstēšanu;
- esošā veselības aprūpes un sociālās apdrošināšanas sistēma pieļauj ilgstošu slimošanu bez savlaicīgas darbaspēju un rehabilitācijas iespēju ekspertīzes un agrīnas pārkvalifikācijas nodrošināšanas.

Šo vadlīniju mērķis ir palīdzēt dažādu specialitāšu ārstiem agrīni diagnosticēt arodslimības un veselības traucējumus, kuru cēlonis ir darba vides risku iedarbība. Tikai šādi iespējama pilnīga pacientu izārstēšanās, veiksmīga atgriešanās darbā un pilnvērtīga turpmākā dzīve. Lai gan šo materiālu var izmantot arī arodslimību ārsti, tomēr tā mērķauditorija ir visu citu specialitāšu ārsti.

Šo vadlīniju ietvaros terminā "veselības traucējumi, ko izraisa darba apstākļi" nav iekļauti tie veselības traucējumi, kurus izraisa darbā notikušie nelaiemes gadījumi. Ar šo terminu saprot tos veselības traucējumus, kuru pamatā ir ilgstoša kaitīgu faktoru iedarbība (piem., trokšņa, vibrācijas, putekļu, ķīmisko vielu u.c.).

Ko var izraisīt darba vides kaitīgie faktori?

Darba vidi nav iespējams uzturēt pilnīgi bez risku faktoru ietekmes. Visbiežāk, runājot par sekām, kā pirmie tiek nosaukti nelaiemes gadījumi darbā, jo tie notiek pēkšņi un to sekas ir redzamas uzreiz. Tomēr darba vides risku faktoru iedarbība var izraisīt arī cita veida sekas:

- arodslimības (sīkāk skatīt sadaļu "Kas ir arodslimības?");
- ar darbu saistītās slimības;
- darbaspēju samazināšanos.

Kaitīgie faktori darba vidē ne tikai paši var izraisīt kādu noteiktu slimību, bet arī veicināt jau esošo hronisko veselības traucējumu paasinājumu, kā arī izraisīt tādas slimības, kurām raksturīga daudzfaktoru etioloģija. Kā piemērs minama koronārā sirds slimība, pie kuras riska faktoriem pieder gan smēķēšana, gan mazkustīgs dzīvesveids, gan stress, gan iedzimtība u.c. faktori. Tomēr dzīvē būs gandrīz neiespējami pierādīt, ka miokarda infarkta cēlonis ir tieši tas stress, kas bijis darbā. Šīs slimības nav minētas LR normatīvajos aktos kā arodslimības, tādēļ nodarbinātajam nepienākas kompensācija par nodarīto kaitējumu veselībai. Ārstiem šo atšķirību ir jāspēj saskatīt, lai varētu nodarbinātajiem atbildēt uz jautājumu, vai viņa slimības gadījumā iespējams no valsts saņemt kompensāciju par ārstēšanos un rehabilitāciju. Kā līdzīgu piemēru iespējams minēt arī balsta un kustību aparāta dažādas slimības, kuru gadījumā Latvijas Arodslimību

¹ "Darba apstākļi un riski Latvijā" (2005-2007) - Eiropas Savienības (ES) struktūrfondu nacionālās programmas "Darba tirgus pētījumi" projekta "Labklājības ministrijas pētījumi" Nr. VPD1/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1./0001/0003 pētījums; „Darba apstākļi un riski Latvijā” (2009-2010) - pēc Latvijas darba devēju konfederācijas pasūtījuma ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda un Latvijas valsts finansiālu atbalstu projekta «Darba attiecību un darba drošības normatīvo aktu praktiska piemērošana nozarēs un uzņēmumos» (Nr. 1DP/1.3.1.3.2./08/IPA/NVA/002) ietvaros.

ārstu biedrība jau 2005.gadā ir izstrādājusi vadlīnijas "Mugurkaula slimību saistīšanai ar arodu", kuras pieejamas arī biedrības mājas lapā (http://www.ardslimibas.lv/files/vadlinijas/6.6.01_AAB_vadlinijas_mugura.doc).

Kas ir arodslimības?

Atbilstoši likumam "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" (pieņemts 02.11.1995., spēkā no 01.01.1997.) Latvijā terminu „arodslimība” definē šādi:

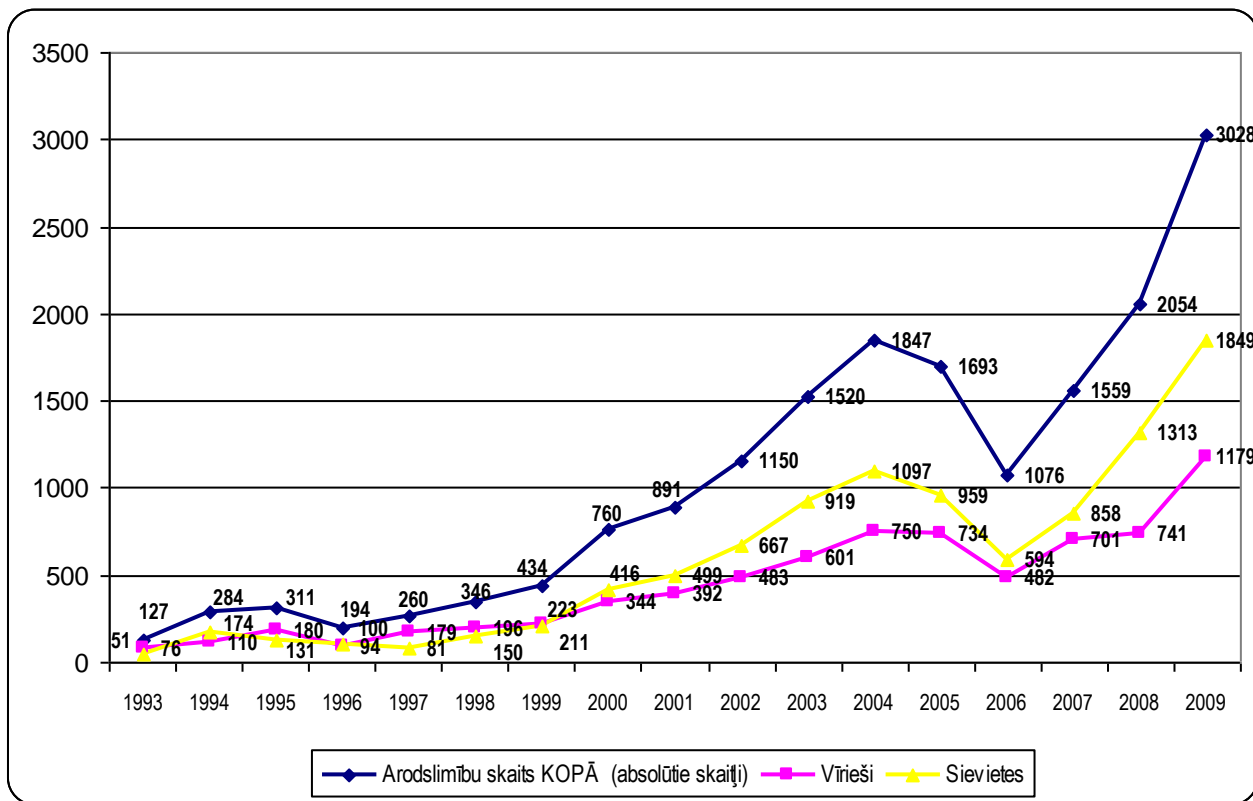
Arodslimības ir atsevišķām darbinieku kategorijām raksturīgas slimības, kuru cēlonis ir darba veida fizikālie, ķīmiskie, higiēniskie, bioloģiskie un psiholoģiskie faktori.

Sākotnēji kaitīgie darba vides riska faktori izraisa veselības traucējumus, kuri ir viegli atgriezeniski, it īpaši, ja agrīni tiek uzstādīta diagnoze un pareizi tiek izlemts jautājums par darba spēju ekspertīzi, izlemjot vai pie attiecīgiem slimību simptomiem un stadijas iespējams turpināt to pašu darbu vai nē. Turpinoties kaitīgo faktoru iedarbībai, slimība progresē un bieži vēlīnās stadijās pacienti nav spējīgi veikt darbu.

Kāda ir situācija ar saslimstību Latvijā?

Abu pētījumu "Darba apstākļi un riski Latvijā" laikā tika analizēta saslimstība ar arodslimībām Latvijā. Atbilstoši pētījumu rezultātiem pirmreizēji diagnosticēto un no jauna reģistrēto arodslimnieku un arī arodslimību gadījumu skaits no 1993.gada līdz 2009.gadam ir pakāpeniski pieaudzis, bet 2005.gadā un 2006.gadā konstatēta neliela reģistrēto arodslimību un arodslimnieku skaita samazināšanās. 2009.gadā pirmreizēji diagnosticēto arodslimību skaits vairāk kā 20 reizes pārsniedza 1993.gadā reģistrēto arodslimnieku skaitu.

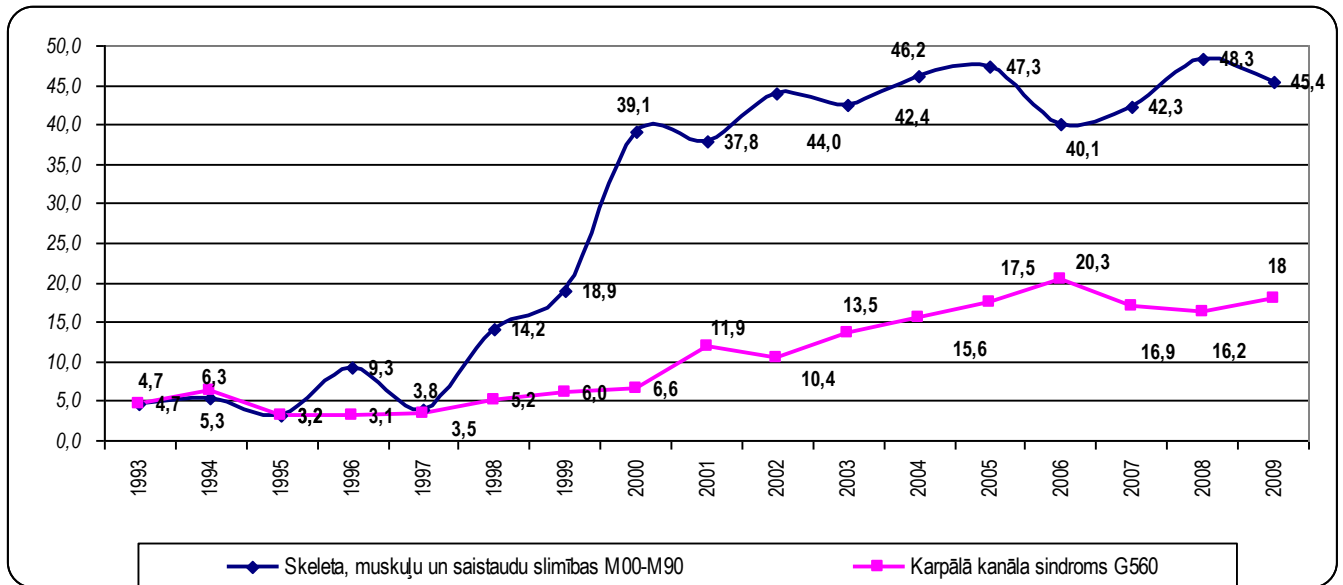
1.attēls. Latvijā pirmreizēji reģistrēto arodslimību skaita dinamika no 1996.gada līdz 2009.gadam (absolūtie skaitļi).

Kāda ir arodslimību struktūra Latvijā?

Latvijā, tāpat kā pasaulē, laikā no 1993.gada līdz 2009.gadam arodslimību struktūra ir būtiski mainījusies. Sākot ar 1993.gadu, strauji pieaugusi saslimstība ar fizisko pārslodžu izraisītām arodslimībām – skeleta, muskuļu un saistaudu slimībām un karpālā kanāla sindromu – un šobrīd šī slimību grupa veido vairāk kā pusi visu arodslimību (skatīt 2.attēlu). Savukārt ķīmisku vielu vai putekļu izraisīto slimību skaits ir samazinājies. Kopumā Latvijā arodslimību struktūrā pēdējos gados salīdzinoši bieži diagnosticē arī aroda vājdzirdību, vibrācijas slimību, alerģiskās slimības u.c.

2.attēls. Fizisko pārslodžu izraisīto arodslimību sadalījums Latvijā no 1993.gada līdz 2009.gadam.

Piezīme: slimībām norādīti atbilstošie kodi no Starptautiskās slimību klasifikācijas 10.redakcijas.

Kāda ir arodslimību diagnosticēšanas kārtība Latvijā?

Arodslimību izmeklēšanas un uzskaites kārtību nosaka Ministru Kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumi Nr.908 "Arodslimību izmeklēšanas un uzskaites kārtība". Atbilstoši šo noteikumu prasībām arodslimības diagnozi nevar uzstādīt jebkurš ārsts. Šādu diagnozi var uzstādīt tikai ārstniecības iestādes izveidota ārstu komisija arodslimībās:

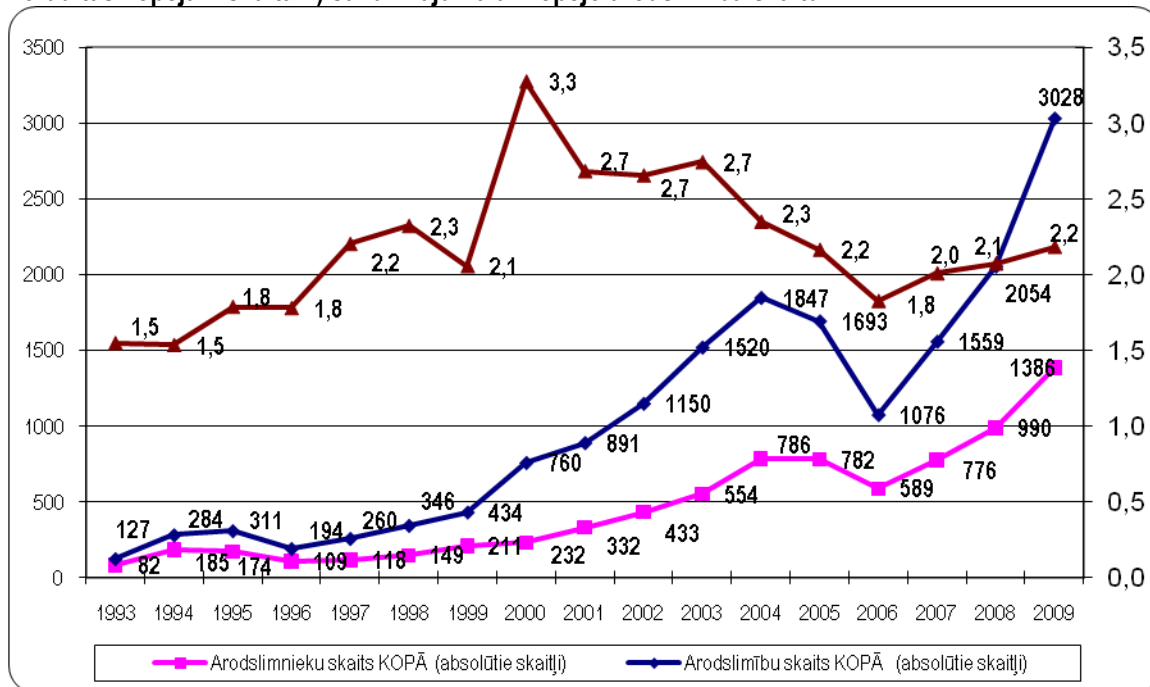
- valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca" Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisija arodslimībās;
- Nacionālo bruņoto spēku Centrālo medicīniskās ekspertīzes komisija, ja persona ir Aizsardzības ministrijas padotībā esošas struktūrvienības militārpersona.

valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca" Aroda un radiācijas medicīnas centra ārstu komisijas arodslimībās sastāvā ir divi arodslimību ārsti vai arodslimību ārsts un vecākais darba aizsardzības speciālists ar medicīnisko izglītību, neirologs un citi speciālisti, ja nepieciešams. Komisijas priekšsēdētājs ir arodslimību ārsts. Tiesības piedalīties lēmuma pieņemšanā ir arī Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras un Valsts darba inspekcijas pārstāvim. Lēmumu par arodslimības diagnozi minētā komisija pieņem 2 mēnešu laikā no dokumentu saņemšanas brīža.

Kāds ir tipisks arodslimnieks Latvijā?

Tipisks arodslimnieks Latvijā ir cilvēks pusmūža gados, kura kopējais darba stāžs ir vairāk par 15 gadiem. Šis cilvēks visbiežāk ir strādājis jau Padomju Savienības laikos, kur bija raksturīgi smagi darba apstākļi un daudz kaitīgo darba vides risku faktoru. Visbiežāk šie cilvēki ir slimojuši jau vairākus gadus līdz brīdim, kad viņu slimību izcelsme tiek saistīta ar darbu, bet visu šo laiku cilvēki ir turpinājuši strādāt to pašu darbu, tāpēc darba vides kaitīgie faktori ir turpinājuši iedarboties uz nodarbināto veselību. Šī iemesla dēļ arodslimības Latvijā visbiežāk ir hroniskas slimības, kuru gadījumi ir ielaisti; pacientu darba nespēja faktiski ir nenovēršama un rehabilitācija ir neefektīva - pacienti pilnībā atgūt darbaspējas nevar un viņi bieži kļūst par invalīdiem. Arodslimniekiem parasti tiek diagnosticētas vairākas arodslimības (skatīt 3.attēlu), kuru etioloģija savā starpā nav saistīta – piemēram, galdniekam tiek atklāta aroda vājdzirdība, kuru izraisījis troksnis no kokapstrādes darbgaldiem, un mugurkaula spondiloze ar radikulopātiju, kuru izraisījusi smagumu pārvietošana.

3.attēls. Vidējais arodslimību skaits vienam arodslimniekam Latvijā, 1993.-2009.gads (skaitliskās vērtības norādītas kopējam skaitam) salīdzinājumā ar kopējo arodslimību skaitu.

Kas jāzina par arodslimību attīstību?

Arodslimību spektrs ir ļoti plašs, gandrīz jebkura slimība kaut kādā mērā ir saistīta ar darba apstākļiem, turklāt pie dažādiem nosacījumiem var kļūt par arodslimību. Piemēram, miltu putekļu izraisīta bronhiālā astma var attīstīties bez miltu klātbūtnes darba vidē, bet konditoriem vai iekārtu operatoriem, kas strādā pārtikas nozarē, tā būs arodslimība un pacienti varēs saņemt kompensāciju.

Eksistē tādas arodslimības, kas ir ļoti specifiskas, un kur ļoti precīzi ir saskatāma saistība starp darba apstākļiem un slimības izcelsmi, piemēram, pleiras mezotelioma un darbs ar azbestu 30-40 gadus atpakaļ, pianista karjera 30 gadu garumā un karpālā kanāla sindroms utt. Savukārt, citu arodslimību gadījumā vairāki riska faktori var izraisīt vienādas slimības (piemēram, muguras sāpes jostas un krustu daļā var izraisīt gan smagumu pārvietošana, gan darbs piespiedu pozā, gan visa ķermeņa vibrācija). Vēl citu arodslimību gadījumā vairāki darba vides riska faktori iedarbojas vienlaicīgi, un slimības gaita ir straujāka, piemēram,

- ❑ caurvējš kopā ar darbu piespiedu pozā vai smagumu pārvietošana straujāk veicina muguras sāpju attīstību (piemēram, darbs kokapstrādē – dēlīšu kraušana pusnojumēs gan ziemā, gan vasarā);
- ❑ roku ādas problēmas, ko izraisa bieža roku mazgāšana, pastāvīga mitruma iedarbība kombinācijā ar aukstiem pārtikas produktiem, kā arī mazgāšanas un dezinfekcijas līdzekļiem u.c.

Arodslimībām pārsvarā ir raksturīgs ilgs latentais periods (laika posms no darba vides riska faktora iedarbības sākuma līdz arodslimības diagnosticēšanas un diagnozes apstiprināšanas brīdim), kura laikā nodarbinātais var mainīt gan darba vietu, gan arī nozari. It īpaši garš latentais periods ir dažādiem ļaundabīgiem audzējiem, piemēram, darbs galdniecībā, kas saistīts ar lapu koku (cietkoksnes) slīpēšanu un deguna blakus dobumu ļaundabīgais audzējs.

Arodslimību sākuma stadijā bieži klīnisko simptomu ir maz vai arī pacientam ir sūdzības bez organiskām izmaiņām (piemēram, ir muguras sāpes, bet izmaiņas mugurkaula rentgenogrammā nav redzamas). Arodslimību gadījumos sūdzības bieži parādās pēc darba sākšanas un pazūd pēc darba beigām un brīvdienās (piemēram, alerģisko slimību gadījumā). Sūdzības var būt tieši saistītas ar kādas konkrētas ķīmiskās vielas (piemēram, kāda konkrēta mazgāšanas līdzekļa) izmantošanu. Tajā pašā laikā, ir svarīgi atcerēties, ka smagākos un ielaistos gadījumos būtiska uzlabošanās nav novērojama arī pēc darba laika beigām, brīvdienās un atvaļinājumu laikā un pašam pacientam vairs nav iespējams atbildēt uz jautājumu, vai, viņaprāt, veselības problēmas ir saistītas ar darbu.

Arodslimības tāpat kā citas slimības var būt akūtas, subakūtas un hroniskas, tikai diemžēl Latvijā faktiski netiek diagnosticētas akūtas arodslimības, kas faktiski liedz iespēju saņemt efektīvu ārstēšanu un rehabilitāciju. Akūtas arodslimības attīstās pēkšņi pēc vienreizējās vai atkārtotas kaitīgu darba faktoru iedarbības (vienas darba maiņas laikā),

piemēram, akūta saindēšanās, fiziskas pārslodzes (lumbago). Subakūtas arodslimības novēro pēc ķīmisko vielu vai citu kaitīgo darba faktoru iedarbības neilgā laika periodā (daži mēneši), piemēram, subakūta saindēšanās ar organiskajiem šķīdinātājiem, lumbalģija. Hroniskas arodslimības attīstās pakāpeniski kaitīgo darba faktoru ilgstošas iedarbības rezultātā.

Kuru specialitāšu ārsti var sastapties ar pacientiem, kuru veselības traucējumu cēlonis ir darba apstākļi?

Visbiežāk pacienti ar sūdzībām par iespējamiem darba apstākļu izraisītiem veselības traucējumiem vēršas pie ģimenes ārsta. Nepieciešams atcerēties, ka bieži arodslimību klīniskā aina neatšķiras no citu slimību klīniskās ainas. Tāpēc jebkuras specialitātes ārstam ir jāspēj atpazīt tos gadījumus, kur slimības iemesls varētu būt darba apstākļi, lai laicīgi vērstu pacientu uzmanību uz iespējamo slimības saistību ar darbu un nepieciešamību mainīt darba apstākļus. Papildus tam ir būtiski, lai ārsti agrīnās slimības stadijās varētu ieteikt arī veicamos pasākumus, agrīnu rehabilitāciju, lai nodarbinātie nezaudētu savas darbaspējas un nekļūtu par hroniskiem arodslimniekiem.

Piemēri, kad dažādu specialitāšu ārsti var saskarties ar arodslimībām

Ķirurgs *60 gadus vecs vīrietis strādā uzņēmumā, kurš veic zemes darbus. Nodarbinātais galvenokārt strādā fiziski smagu darbu, ārā, dažādos laika apstākļos un ļoti bieži veic rakšanas darbus ar lāpstu. Vīrietis vēršas pie ķirurga, kurš atklāj Dipitrēna kontraktūru un nosaka nepieciešamo ārstēšanu – operatīvu terapiju.*

Viens no biežākajiem Dipitrēna kontraktūras cēloņiem ir fiziski smags darbs ar rokām, un šīs slimības gaitu pasliktina darbs sliktos laika apstākļos un alkohola lietošana. Turpinot vai atsākot darbu līdzšinējā darba vietā, slimība atjaunosies.

Acu ārsts *56 gadus vecs vīrietis 32 gadus ir strādājis par metinātāju. Viņš vēršas pie acu ārsta ar sūdzībām par to, ka redze kļuvusi miglaina, bet apskatāmie priekšmeti izskatās blāvi. Veicot izmeklēšanu, acu ārsts diagnosticē kataraktu un iesaka operatīvu terapiju.*

Ultravioletais starojums (spožā gaisma), kas rodas metināšanas procesa laikā, var izraisīt acs lēcas apduļķošanu.

Pediātrs *Pie pediatra vēršas 16 gadus veca meitene, kurai ir bronhiālā astma uz ziedputekšņiem, un jautā par to, vai viņa veselības stāvokļa dēļ var izvēlēties mācīties par frizieri, kur darbs ir saistīts ar matu lakām, krāsām un balināšanas līdzekļiem.*

Frizieru darbā izmantojamās ķīmiskās vielas un maisījumi ir izteikti alergēni un, ja cilvēkam jau ir alerģiska rakstura slimības, tad esošās slimības gaita pasliktināsies un arvien jaunas vielas spēs izraisīt alerģiskās reakcijas. Minētā iemesla dēļ nav ieteicams, ka šai meitenei rekomendē apgūt frizieres profesiju.

Papildus tam ļoti bieži ar cilvēkiem, kuru veselības stāvokli ir ietekmējuši darba apstākļi, sastopas arodslimību ārsti – tie ir ārsti, kuri veic nodarbināto obligātās veselības pārbaudes atbilstoši normatīvo aktu prasībām un sniedz slēdzienu par veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam. Tajā pašā laikā nepieciešams atzīmēt, ka šādā situācijā ārstam ir ļoti grūti atklāt arodslimību pazīmes, jo nodarbinātie veselības pārbaūžu laikā nereti slēpj savas sūdzības – viņiem ir bail, ka viņi varētu zaudēt darbu. Minēto iemeslu dēļ ir ļoti svarīgi, lai visu specialitāšu ārstiem būtu zināšanas par arodslimībām, to agrīnām pazīmēm, kā arī iespējām izmantot dažādas rehabilitācijas un ārstēšanas iespējas, tai skaitā, izmantot valsts nodrošināto palīdzību.

Kam jāpievērš uzmanība, vācot anamnēzi?

Vācot anamnēzi, ārstam nepieciešams noskaidrot, par ko viņa pacients strādā, kā arī to kāda veida darbus viņš veic, jo bieži profesijas nosaukšana neko būtisku nedod. Tā piemēram, darba vides riska faktori medicīnas māšai, kura strādā bērnudārzā, operāciju bloka māšai vai ķīmijterapijas māšai būtiski atšķiras.

Lai gan bieži laiks, ko varat veltīt pacientam, ir ierobežots, Jums kā ārstam par katru savu pacientu jānoskaidro vismaz sekojoši skrīninga jautājumi:

- Kāda veida darbu Jūs veicat? Kādi ir Jūsu darba pienākumi? Ko Jūs darba vietā darāt?
- Kādiem riska faktoriem Jūs darba vidē esat pakļauts (ķīmiskās vielas, putekļi, metāli, starojums, troksnis, vibrācija, fiziska slodze)?
- Kādiem riska faktoriem Jūs darba vidē esat bijis pakļauts (ķīmiskās vielas, putekļi, metāli, starojums, troksnis, vibrācija, fiziska slodze)?
- Vai Jūs domājat, ka Jūsu veselības traucējumu cēlonis ir saistīts ar darbu?
- Vai sūdzības un simptomi darba laikā ir izteiktāki kā atpūtas laikā (piemēram, brīvdienās, atvaļinājuma laikā u.c.)?
- Vai Jūsu kolēģiem ir līdzīgas sūdzības par veselības traucējumiem?

Ja laiks ir īpaši ierobežots, tad iespējams iepriekš sagatavot šu jautājumu lapu, ko pacientam pašam iespējams aizpildīt. Ja atbildes uz vienu vai vairākiem augstāk minētajiem jautājumiem norāda, ka slimība varētu būt saistīta ar darbu, tad aroda anamnēzei nepieciešams pievērst padziļinātu uzmanību.

Jāatceras, ka bieži nodarbinātie, kuri ir arodslimnieki, ir vienkāršu darbu darītāji, darbgaldu operatori ar salīdzinoši zemu izglītības līmeni, kuriem jāuzdod vienkārši un precīzi jautājumi, piemēram, ja vēlaties noskaidrot, vai nodarbinātais pakļauts vibrācijas ietekmei, labāk jautāt - vai cilvēks strādā uz smagās tehnikas, traktoriem vai ar motorzāģi) vai attiecībā uz ķīmiskajām vielām - vai izmantojat krāsas, lakas, šķīdinātājus. Tas nozīmē, ka Jums pašiem ļoti labi jāpārzina, kuri riska faktori un kā var ietekmēt nodarbināto veselību. Kā papildus informācijas avotu iespējams izmantot grāmatu "Darba medicīna" (autore – profesore Maija Eglīte, grāmata izdota Rīgā, 2000.gadā).

Šaubu gadījumā neaizmirsti konsultēties ar arodslimību ārstu!

Kam jāpievērš uzmanība, veicot obligāto veselības pārbaudi?

Obligāto veselības pārbaūžu veikšanā ir iesaistīti daudzu specialitāšu ārsti - arodslimību ārsts, otorinolaringologs, neirologs, oftalmologs, ķirurgs, stomatologs, ginekologs, narkologs, urologs, dermatovenerologs u.c., taču visu specialitāšu ārstiem ir jāatceras, ka nodarbinātie veselības pārbaūžu laikā var mēģināt izvairīties no veselības traucējumu atklāšanas – lielākajā daļā gadījumu viņiem nebūs sūdzību, jo viņiem būs bail, ka ārsti aizliegs turpināt veikt to pašu darbu. Tātad nodarbinātajiem ir raksturīgas bailes par darbu, līdz ar to arī par ienākumu zaudēšanu. Tāpēc ārstiem precīza slēdziena sniegšanai nepieciešams izmantot netiešas pazīmes – piemēram, ja pacients runā skaļi, tad visticamākais viņam ir pazemināta dzirde. Tāpat ļoti uzmanīgi jāpievērš uzmanība tādām lietām, kā pacienta gaitai vai pacienta rokām (piemēram, roku ādai vai ieradumiem berzēt rokas), kas ļauj atklāt dažādas balsta un kustību aparāta, saistaudu sistēmas vai ādas slimības.

Neaizmirsti pajautāt nodarbinātajam, kuram veic obligāto veselības pārbaudi, vai viņam nav apstiprināta arodslimības diagnoze!

Atbilstoši Ministru Kabineta 2009.gada 10.marta noteikumu Nr.219 "Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude" prasībām atzinumu par pārbaudāmās personas veselības stāvokļa atbilstību veicamajam darbam var sniegt tikai arodslimību ārsts.

Kā rīkoties, ja ārstam rodas aizdomas par arodslimību?

Ja Jūs neesat arodslimību ārsts, tad pats svarīgākais ir identificēt tos pacientus, kuriem ir tādi veselības traucējumi, kuru cēlonis varētu būt darbs. Šādu aizdomu gadījumā nepieciešama tālāka konsultācija ar arodslimību ārstiem (sertificēto arodslimību ārstu saraksts un viņu kontaktinformāciju iespējams atrast Latvijas Arodslimību ārstu biedrības mājas lapā – www.ardodslimibas.lv). Papildus tam konsultācijas iespējams saņemt arī P.Stradiņa KUS Aroda un radiācijas medicīnas centrā.

Slimību cēloņa saistība ar darbu galvenokārt svarīga trīs galveno apstākļu dēļ:

- Novērstu tālāku kaitīgo faktoru iedarbību uz saslimušā cilvēka veselību (skatīt sadaļu “Ko darīt - turpināt strādāt tajā pašā profesijā vai nē?”);
- Identificētu arī citus cilvēkus, kuri ir saslimuši identisku darba apstākļu dēļ (piemēram, citus attiecīgā uzņēmuma darbiniekus) vai pasargātu viņus no iespējamās saslimšanas;
- Nodrošināt kompensācijas pieejamību arodslimniekiem un iedrošināt savus pacientus izmantot savas tiesības (skatīt sadaļu “Kādas ir arodslimnieku tiesības?”).

Atcerieties, ka Jums ir iespējams pasargāt arī daudzus citus cilvēkus, piemēram, pacienta kolēģus, kuriem arī iespējams ir attīstījusies arodslimība vai slimības attīstība draud nākotnē. Tas saistīts ar faktu, ka, lai noteiktu slimības saistību ar darbu (konkrētiem darba apstākļiem konkrētā uzņēmumā), uz uzņēmumu dosies Valsts darba inspekcijas pārstāvis, kurš sastādīs darba vietas higiēnisko raksturojumu un izvērtēs, kas ir tie darba vides riska faktori, kurus darba devējam jānovērš, kā arī ar to, ka pacients pastāstīs saviem kolēģiem par savu arodslimību un, iespējams, viņiem būs līdzīgi simptomi. No otras puses jāatceras, ka ir gadījumi, kad tieši šī iemesla dēļ pacienti atsakās no iespējas, ka tiek uzstādīta arodslimības diagnoze – pacientam ir bail, ka darba devējs viņu atlaidīs, jo pacienta dēļ uzņēmumu apsekos Valsts darba inspekcijas pārstāvji.

Kādi ir arodslimību ārstēšanas principi?

Sāc ar preventīvajiem pasākumiem! – Tad veic rehabilitāciju! – Tikai pēc tam ārstē!

Pats efektīvākais līdzeklis cīņai ar arodslimībām ir preventīvo pasākumu veikšana – gan mainot darba devēja izpratni par darba aizsardzības jautājumiem, gan pašu nodarbināto attieksmi pret savu veselību un drošību. Šajā etapā var atzīmēt divus svarīgākos ārsta pienākumus – mudināt pacientus nodarboties ar fiziskajām aktivitātēm (it īpaši mazkustīga darba gadījumā, piemēram, strādājot pie datora, darbā ar augstu psihoemocionālo spriedzi, piemēram, augsta līmeņa vadītājiem, dispečeriem u.c.) un dzīvot veselīgu dzīvesveidu, piemēram, nesmēķēt, nelietot alkoholiskos dzērienus. Ļoti svarīgi ir periodisko veselības pārbaūžu laikā rakstīt rekomendācijas obligāto veselības pārbaūžu kartēs, kuras var izmantot gan darba devēji (piemēram, nodrošināt darbinieku ar ergonomisku datorpalikni), gan paši nodarbinātie (piemēram, iziet masāžu kursu).

Ja tomēr preventīvie pasākumi nav bijuši pietiekami efektīvi un nodarbinātajam ir attīstījusies arodslimība, tad to nepieciešams diagnosticēt agrīnā stadijā, jo tikai tad ir iespējama savlaicīga rehabilitācija un pilnīga darbaspēju atjaunošanās. Ārstnieciskajā rehabilitācijā izmanto ārstniecisko uzturu (piemēram, gadījumos, kad slimība ir saindēšanās ar smagajiem metāliem), fizikālo terapiju un ārstniecisko fizikultūru, psihoterapiju u.c. Liela nozīme ir pasākumiem, kas uzlabo organisma vispārējo stāvokli un tā pretestības spējas (pilnvērtīgs uzturs, vitamīnu terapija, ārstēšanās sanatorijā, klimatterapija).

Arodslimniekus ārstē ģimenes ārsti un citi speciālisti, bet konsultē un izmeklē Paula Stradiņa KUS Aroda un radiācijas medicīnas centrā. Arodslimību ārstēšanas principi būtiski neatšķiras no vispārējiem slimību ārstēšanās principiem, tomēr arodslimību gadījumā bieži nepieciešams izvairīties no kaitīgā faktora tālākas iedarbības, taču tas, savukārt, ir saistīts ar nepieciešamību mainīt darbu. No vienas puses tā bieži ir traģēdija, jo cilvēkam pilnībā mainās dzīve. Tajā pašā laikā nepieciešams atcerēties, ka dažu slimību, piemēram, aroda alerģisko slimību, gadījumā citas iespējas nav.

Ko darīt - turpināt strādāt tajā pašā profesijā vai nē?

Darba ekspertīzes jautājumi – turpināt strādāt to pašu darbu vai nē, ir atkarīgs no konkrētās slimības gaitas, prognozes, slimnieka vecuma, profesijas, darba rakstura u.c. Atbilde uz šo jautājumu nav vienkārša un viennozīmīga, tā var prasīt specifiskas un papildus zināšanas. Nepieciešams atcerēties, ka dažos gadījumos arodslimības diagnozes noteikšana vēl nenozīmē, ka cilvēks ir zaudējis darbaspējas, bet citos gadījumos tas nozīmē, ka jāmaina gan darbs (darba vieta), gan profesija. Akūtu arodslimību gadījumos darbaspēju zaudējums var būt īslaicīgs, un bieži tās vispār netiek diagnosticētas kā arodslimības (piem., lumbago).

Sākotnējās stadijās pēc sekmīgas ārstēšanas un rehabilitācijas var atļaut atgriezties iepriekšējā darbā vai arī uz laiku iekārtot pacientu darbā, kur nav kaitīgu faktoru. Lielākos uzņēmumos iespējams, ka darba devēji var paši pārcelt

darbinieku citā darbā. Šādu darbā iekārtošanu iesaka gadījumos, kad ir cerības iegūt labus ārstēšanās rezultātus, slimība ir sākusies pirms neilga laika, arodslimība ir sākumstadijā un procesam nav tendences progresēt. Īpaši svarīgi, lai pacientam nav citu blakusslimību, kas varētu kavēt ārstēšanās un rehabilitācijas procesu. Ja ārsts uzskata, ka tomēr ir zaudētas darbaspējas, tad ģimenes ārstam pēc arodslimību diagnozes apstiprināšanas pacients ir jānosūta uz Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu komisiju (VDEĀK), kura lemj par invaliditātes un darbaspēju zaudējuma pakāpes piešķiršanu.

Piemēri

Alergologs

Medicīnas māsa, kurai ir alerģija pret lateksa cimdziem, lūdz alergologu ieteikt, kādus cimdus lietot, lai viņa varētu turpināt strādāt savā profesijā.

Medicīnas māsa var turpināt strādāt savā profesijā, ja viņa lateksa cimdu vietā lieto cimdus, kas izgatavoti no cita materiāla.

Ginekologs

Degvielas uzpildes stacijas operatore – grūtniece vēlas noskaidrot pie sava ginekologa, vai viņa var turpināt strādāt to pašu darbu un tas nenodarīs kaitējumu viņas topošā mazuļa veselībai.

Degvielas uzpildes stacijas operatore var turpināt veikt savu darbu grūtniecības laikā, ja viņa neveic darbu, kur ir tiešs kontakts ar degvielu. Ņemot vērā, ka darbs veicams stāvus, jāiekārto vieta, kur būtu iespējams apsēsties.

Nav racionāli arodslimnieku iekārtot uz laiku citā darbā neatgriezenisku arodslimību gadījumā, piemēram, izteiktas vibrācijas slimības gadījumā. Šādā situācijā ieteicams izmantot valsts piedāvātās profesionālās rehabilitācijas iespējas – apmeklēt kursus, iemācīties darīt citu darbu un nodrošināt slimības gaitas nepasliktināšanos. Arī šajā gadījumā arodslimības gadījumu noformēt atbilstoši normatīvo aktu prasībām, jo tikai tad pacients var vērsties Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā ar vēlmi izmantot profesionālās rehabilitācijas piedāvātās iespējas pārkvalificēties vai mācīties kursus.

Kādi dokumenti nepieciešami, lai apstiprinātu arodslimību diagnozi?

Nosūtīt pacientu uz komisiju, kas apstiprina arodslimību diagnozi, nepieciešami sekojoši dokumenti:

- nosūtījums;
- veikto izmeklējumu rezultāti;
- izraksts no ambulatorā pacienta medicīniskās kartes par pārciestajām slimībām;
- darba stāžu apliecinājoši dokumenti (piemēram, darba līguma kopijas vai citi darba devēja izsniegti apliecinājumi);
- darba vietas higiēniskais raksturojums, kuru pieprasa arodslimību ārsts un sagatavo Valsts darba inspekcijas pārstāvji, apsekojot uzņēmumu, kurā iespējams arodslimnieks strādā.

Kādi ir specifiskie normatīvie akti, kas nosaka ārstu darbu arodslimību gadījumā?

- Ministru Kabineta 2006.gada 6.novembra noteikumi Nr.908 "Arodslimību izmeklēšanas un uzskaites kārtība";
- Ministru Kabineta 2009.gada 10.marta noteikumi Nr.219 "Kārtība, kādā veicama obligātā veselības pārbaude" – šo noteikumu skaidrojums pieejams darba aizsardzības informatīvi skaidrojošajā materiālā "Par obligāto veselības pārbaudi".

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

DARBA DROŠĪBAS un
VIDES VESELĪBAS INSTITŪTS
RSU aģentūra

NR. 80-2011

PAPILDU INFORMĀCIJA

LATVIJAS DARBA DEVĒJU KONFEDERĀCIJĀ

Baznīcas iela 25-3, Rīgā, LV-1010
Tālrunis 67225162
www.lddk.lv

LATVIJAS BRĪVO ARODBIEDRĪBU SAVIENĪBĀ

Bruņinieku ielā 29/31, Rīgā, LV-1001
Tālrunis 67270351, 67035960
www.lbas.lv

PAULA STRADIŅA KUS ARODA UN RADIĀCIJAS MEDICĪNAS CENTRĀ

Pilsoņu ielā 13, 40. korpusā, Rīgā, LV-1002
Tālrunis 67095323, 67069291
arodcentrs@stradini.lv

LATVIJAS ARODSLIMĪBU ĀRSTU BIEDRĪBĀ

Dzirciema ielā 16, A korp. 708 kab., Rīgā, LV-1007
Tālrunis 67409139
www.arodslimibas.lv

VALSTS SOCIĀLĀS APDROŠINĀŠANAS AĢENTŪRAS (VSAA) VESELĪBAS APRŪPES UN REHABILITĀCIJAS NODAĻĀ

Lāčplēša ielā 70a, Rīgā, LV-1011,
Tālrunis 67013619, fakss 67011814
vai citās Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras nodaļās
www.vsaa.gov.lv

VALSTS DARBA INSPEKCIJĀ

K. Valdemāra ielā 38, k-1, Rīgā, LV-1010
Tālrunis 67186522, 67186523
vai Valsts darba inspekcijas reģionālajās inspekcijās
www.vdi.gov.lv

RSU DARBA DROŠĪBAS UN VIDES VESELĪBAS INSTITŪTĀ

Dzirciema ielā 16, LV-1007
Tālrunis 67409139
www.rsu.lv/ddvvi

LABKLĀJĪBAS MINISTRIJAS DARBA DEPARTAMENTĀ

Skolas ielā 28, Rīgā, LV-1010
Tālrunis 67021526
www.lm.gov.lv

PAR DARBA AIZSARDZĪBAS JAUTĀJUMIEM – www.osha.lv

LATVIJAS REPUBLIKAS
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA

VALSTS SOCIĀLĀS APDROŠINĀŠANAS AĢENTŪRA

VALSTS DARBA INSPEKCIJA

Šis materiāls ir izdots ar Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras atbalstu kā daļa no Darba aizsardzības preventīvo pasākumu plāna.

Materiālu sagatavoja: Rīgas Stradiņa universitātes Darba drošības un vides veselības institūts, 2011. Bezmaksas izdevums.